

ZA ANTICKÝMI PAMÁTKAMI V CHORVATSKU

Diokleciánův palác ve Splitu

V povědomí mnoha lidí je Chorvatsko zemí, kde lze strávit příjemnou dovolenou na pobřeží azurového Jadranu. Symbolem Chorvatska však není pouze nádherné pobřeží s čistým mořem, ale i zajímavá architektura s mnoha historickými památkami. Mezi nejcennější památky římské architektury na světě patří Diokleciánův palác ve Splitu, zapsaný organizací UNESCO do listiny nejvýznamnějších kulturních památek světa.

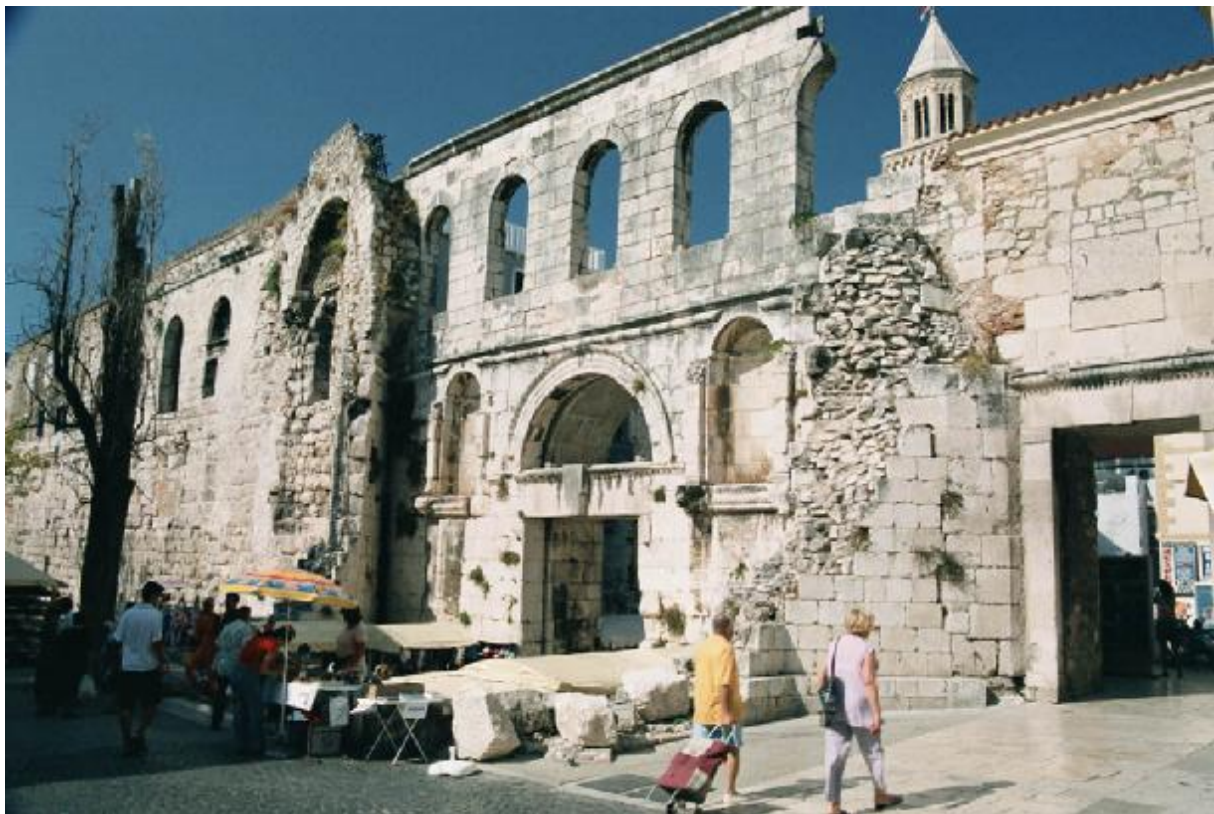

Split s více než 260 tis. obyvateli je největším městem na chorvatském pobřeží Jadranu, a zároveň hospodářským, dopravním a kulturním centrem Dalmácie. Rozkládá se mezi Kaštelským zálivem a Splitským průlivem na poloostrově, kterému vévodí z větší části zalesněný vrch Marjan. Split patří k nejslunnějším místům v Evropě, neboť je před vnitrozemskými vlivy podnebí chráněn ze severu a severovýchodu horskými masivy Kozjak a Mosor.

Dnešní název města vznikl z řecko-ilyrské osady Aspalathos, která byla jeho předchůdkyní. Šest kilometrů severovýchodně od této osady pak založil ilyrský kmen Dalmatů přístav a osadu, na jejímž místě později vzniklo římské město Salonae (Salony), které se stalo hlavním městem římské provincie Dalmatia. A právě zde se asi roku 243 jako syn propuštěného otroka narodil Dioklecián, který se díky svým vojenským schopnostem stal z obyčejného legionáře velitelem pretoriánské gardy. V jejím čele se Dioklecián proslavil vítězným tažením do Persie; po návratu z tohoto tažení jej pak pretoriáni zvolali císařem. Gaius Aurelius Valerius Diocletianus se rozhodl řešit neutěšené vnitřní poměry v římské říši rozsáhlými reformami v oblasti správní, vojenské i vládní, avšak většina jeho reforem skončila nezdarem. Mezi jeho pokroková rozhodnutí však patří zajištění odvozu smetí a zřízení městské kanalizace. Ve svém úsilí o mravní obrodu říše se zasazoval o návrat ke starým hodnotám, mezi něž patřila obnova starého kultu pohanských bohů. Jelikož požadoval

božských poct i pro sebe jako císaře, vyhlásil nelítostné pronásledování vyznavačů nového náboženství-křesťanů. Počet umučených a popravených křesťanů byl za jeho vlády vysoký.

Dioklecián proslul mimo jiné i jako horlivý stavebník rozsáhlých a nákladných staveb, mezi nimiž vyniká jeho palác, který si nechal s veškerou nádherou vybudovat v Aspalathu (dnešním Splitu) jako sídlo po svojí abdikaci (v roce 305). Palác, který je dílem pozdně antického stylu, majícím v sobě již i novější architektonické prvky, jakož i prvky orientální, byl vystavěn z vápencových kvádrů z lomů na ostrově Brač a císař na odpočinku si v něm bydlel vskutku honosně. Palác, jenž má půdorys pravidelného čtyřúhelníku o délce 215 metrů a šířce 180 metrů byl vybudován jako přepychové sídlo a současně i pevnost, obehnaná ze všech stran hradbami, zpevněnými na nárožích věžemi.

Dioklecián žil v paláci až do konce svého života, v jehož závěru se začal obávat pomsty křesťanů, a tak nepřijímal návštěvy a žil v neustálém strachu o život; všude viděl stíny zabitých a umučených, podezříval i své nejbližší z úkladů a spiknutí, což podlomilo jeho psychické i fyzické zdraví. Zemřel pravděpodobně roku 313. Po jeho smrti sloužil palác jako útočiště některým vysoce postaveným osobám, jež byly nepohodlné císařskému dvoru. Když došlo počátkem 7.stol ke zničení sousedních Salon hordami Avarů se Slovany, našla část uprchlíků útočiště za pevnými zdmi paláce, který od té doby začal procházet přeměnou. Pro potřeby bydlení se nejprve upravovaly původní stavby, k nimž se později přistavovaly další, čímž vznikla zajímavá směsice slohů. I přes tyto přestavby a přístavby však zůstává monumentální Diokleciánův palác jednou z nejvýznamnějších antických památek.

Palácový komplex, za jehož hradbami dnes bydlí v 250 domech kolem tři tisíc obyvatel, žije i nadále svým vlastním životem. Vstoupit sem můžeme třemi branami v hradbách; ze severní strany, kde jsou hradby nejmohutnější (vysoké až 24 m se šířkou 2m) vede do paláce *Zlatá brána* (Porta Aurea-Zlatna vrata), z východní strany je vstup tvořen *Stříbrnou branou* (Porta Argentea-Srebrna vrata) a ze západu *Železnou branou* (Porta Ferrea-Gvozdena vrata). V jižní části hradební zdi, která v tehdejší době vystupovala z moře, čímž mohly císařovy galéry připlouvat až k samotnému paláci, byla vybudována *Bronzová či Měděná brána* (Porta Aenea-Bronzana či Mjedena vrata), vedoucí do císařské části paláce. Tato se však již nedochovala, zrovna tak jako již moře nedosahuje až ke zdem paláce, před nimiž se v současné době táhne živá splitská promenáda, nábřeží Chorvatského národního obrození (Obala Hrvatskog narodnog preporoda). Vedle ní je v provozu i placené parkoviště (10 Kn/hod.), které mohou návštěvníci paláce využít. Za prohlídku paláce vstupné vybíráno není; z promenády se lze nyní dovnitř dostat vchodem přes palácové sklepení. Vstupme tedy do tohoto zajímavého palácového komplexu, a nechme na sebe z jeho zdí i památek dýchnout vzdálenou historii.

Několik kroků po schodišti a už se nalzáme v podélné sklepní chodbě, která ožívá stánky výtvarných umělců i výrobky lidových řemesel, mezi nimiž musí návštěvník paláce projít. V letní sezoně zde občas předvádějí svoji produkci i chorvatské mužské pěvecké soubory, jejichž zpěv vytváří ve sklepení působivou atmosféru. Po prohlídce rozsáhlého antického sklepení, do jehož některých částí, využívaných jako galerie se platí vstup, vyjdeme po schodišti na římský peristyl. Je to jakési vnitřní nádvoří uprostřed paláce se sloupovým ochozem, neseným korintskými sloupy z růžového a bílého mramoru. Vznešenost tohoto velice impozantního místa je cítit na každém kroku; nad schodištěm ze sklepení je metr nad peristyl vyvýšen prothyron, kde sedával Dioklecián při přijímání cizích poselstev. Navazujícím kruhovým vestibulem se pak vcházelo do císařových soukromých komnat. Pravou část peristylu ohraničuje dochované osmiboké Diokleciánovo mauzoleum, císařova hrobka, v níž byl spolu se svojí ženou Priscou pochován. Někdejší architektonický vzhled si zachovalo mauzoleum i po úpravě v křesťanský chrám sv. Domnia (Sveti Dujam) v 7. století; v interiéru s původní výzdobou z Diokleciánovy doby se nachází řada vynikajících uměleckých děl. Pouze sarkofág císaře a jeho ženy Prisky byl v ranném středověku odstraněn.

V první polovině 13. stol. bylo započato se stavbou 60 metrů vysoké zvonice katedrály, která byla dokončena po 300 letech a nese tak části románské, gotické i renesanční. Patří k nejkrásnějším zvonickým na východním pobřeží Jadranu a je přístupná veřejnosti. Po zaplacení symbolického vstupného se nám z její horní části naskytne nádherné panoramatické výhledy na Split s pohořím Kozjak na pozadí, z nichž si můžeme udělat i ucelenou představu o celém Diokleciánově paláci. Areál paláce je rozdělen na čtyři pravidelné části římskými městskými komunikacemi – *cardo* a *decumanus*, které se uprostřed protínají. Vydáme-li se od peristylu na východ, procházíme po *decumanu*, nynějším náměstí krále Tomislava (Pojlana kralja Tomislava) až ke Stříbrné bráně. Vnější strana hradeb za branou je zde „obležena“ množstvím stánků největšího splitského tržiště.

Budou-li naše kroky směřovat od peristylu severním směrem, povede nás římské *cardo* (nynější Diokleciánova ulice) kolem zajímavých románských, gotických i renesančních domů a paláců ke Zlaté bráně.

Severní část palácového komplexu při Zlaté bráně byla vyčleněna pro stráž, služebnictvo a řemeslníky, nacházely se zde obchody, koňské stáje. Po projití brány se ocitáme na prostranství, kterému vévodí věž s pozůstatky kostela sv. Eufémie (Sveta Eufemija), a před ní bronzová socha biskupa Řehoře

(Grgura) Ninského v nadživotní velikosti. Oleštěný palec nohy u sochy tohoto zaníceného bojovníka za používání slovanského jazyka v bohoslužbě a za hlaholici je důkazem, že pověra o splnění přání je stále živá.

Druhá část římského *decumanu* směřuje od peristylu po dnešní Krešimirově ulici k Železné bráně v západní části paláce. Kromě architektonicky a historicky zajímavých domů je tato ulice plná stylových obchůdků s výrobky místní provenience. Železnou branou projdeme z paláce na rušné Národní

náměstí (Narodni trg), tepající společenským životem. Udělat si zde chvíli na posezení při dobré kávě v některé z venkovních kavárniček a vnímat místní atmosféru je příjemným přerušáním prohlídky palácového komplexu. Pozoruhodnou budovou, která náměstí vévodí je radnice, jejíž přízemí pochází z pol. 15. století, s dostavěným novogotickým patrem, v níž se v současnosti nacházejí bohaté sbírky Etnografického muzea. Budova radnice je z pravé strany spojena můstkem s renesančním palácem Karepićů ze 16. stol. Pokračujeme v procházce jižním směrem a sejdem na malebné

Náměstí bratří Radićů (Trg braće Radića), na jehož severní straně stojí nepřehlédnutelný raně barokní palác rodu Milesiů ze 17. stol., v němž se dnes nachází Námořní muzeum (Pomorski muzej). Kousek pod ním stojí pomník splitského rodáka, básníka a humanisty Marka Maruliće, který zde v 16. stol. žil a jenž je autorem první tištěné knihy v chorvatštině. V jižní, spodní části náměstí se tyčí Hrvojova věž (Hrvojev toranj), jejímž průchodem se dostáváme zpět k promenádě na nábřeží, z níž jsme k prohlídce Diokleciánova paláce vycházeli.

V článku je využito informací Chorvatského turistického sdružení www.cz.croatia.hr

Vyšlo v Magazínu SKY č.4,5 / 2005